

УДК 130.2:572

ОСМИСЛЕННЯ ЧОЛОВІЧОГО ТА ЖІНОЧОГО В СУЧАСНІЙ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Ольга Папіж

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів 79000, Україна, kafilos@franko.lviv.ua

Розглянуто біологічний, соціальний та символічний (культурний) аспекти щодо проблеми статі. У руслі гендерних досліджень розкрито природу та моделі людської статевої поведінки. Проаналізовано складну природу сексуальності та статеві відмінності, традиційні основи диференціації статевих ролей, гендерні стереотипи, а також вплив культури та епохи на конструювання гендерної диференціації.

Ключові слова: сучасна цивілізація, гендер, гендерні стосунки, гендерні ролі та стереотипи.

Жінкою не народжуються, жінкою стають (С. де Бовуар)

В українській філософії ще порівняно мало праць, які стосуються гендерної проблематики, особливо осмислення чоловічого й жіночого в сучасному суспільстві, тоді як зарубіжні дослідники приділяють цій темі значну увагу ще з 70–80-х років (Л. Жеребкіна, Н. Лавріненко, Н. Чухим та ін.). Відомі досить ґрунтовні дослідження цієї проблеми Н. Хамітова. Дана стаття розглядає стан осмислення чоловічого й жіночого в сучасній цивілізації.

Стосунки між чоловіком і жінкою є дуже складною проблемою, інакше б у багатьох людей не було труднощів при її вирішенні. Запропонована стаття висвітлює дану проблему в руслі гендерної проблематики, тому необхідно передусім дати визначення терміну “гендер”.

Дослівно термін “гендер” перекладається з англійської як рід у лінгвістичному сенсі цього слова (наприклад, рід іменника). У цій статті термін “гендер” (gender – “рід”) означає стать як соціальне поняття та явище, як все те соціальне, що утворюється над біологічною статтю” [1, с. 74]. Інакше кажучи, бути чоловіком чи жінкою – не просто бути людиною з жіночою або чоловічою анатомією; самого цього не досить, “суспільство приписує індивідам відповідати визначеним соціокультурним запитам щодо прийнятих у цьому суспільстві “зразків” поведінки та зовнішнього вигляду: чоловічого та жіночого” [1, с. 74].

Що означає бути чоловіком? Що означає бути жінкою?

Спочатку з’ясуємо, у чому суть відмінностей між чоловіками й жінками. Учені розходяться в оцінці того, наскільки і як довго природжені біологічні характеристики впливають на нашу гендерну ідентичність та на нашу активність. Дебати точаться навколо того, якою мірою на ці види нашої поведінки впливає навчання.

Ніхто більше не вважає, що наша сексуальність інстинктивна в тому розумінні, у якому є інстинктивною статева поведінка багатьох нижчих тварин, як, наприклад, птахів та бджіл. Проте деякі вчені надають більшої ваги соціальному впливові, коли аналізують гендер і статеву належність.

Гендерні відмінності: природа та виховання. Наскільки відмінність у поведінці жінок і чоловіків визначається статтю, а наскільки гендером? Іншими словами, наскільки вона спричинена біологічними відмінностями? Деякі автори запевняють, що є природжені відмінності в поведінці між жінками й чоловіками, які спостерігаються в тій чи іншій формі у всіх культурах. Так, наприклад, деякі дослідники звертають увагу на те, що майже в усіх культурах полюють і воюють радше чоловіки, аніж жінки. Із цього роблять висновок, що чоловіки, на відміну від жінок, біологічно наділені схильністю до агресивності. Проте інших дослідників не переконує цей аргумент. Рівень агресивності чоловіків, зазначають вони, широко варіюється між різними культурами, та й “від жінок у певних культурах чекають значно більшої пасивності та лагідності, ніж у інших” [2, с. 120]. Більше того, коли якась характеристика має більш або менш універсальну природу, з цього аж ніяк не випливає, що вона біологічна за своїм походженням; можуть існувати культурні фактори загального типу, які й породжують ці характеристики. Наприклад, у більшості культур жінки переважну частину свого життя віддають піклуванню про дітей і тому не можуть брати активної участі у полюванні чи у війні. Згідно з цим поглядом, “відмінності у поведінці чоловіків та жінок формуються головним чином через соціальне вивчення жіночої та чоловічої ідентичності, фемінності та маскулінності” [2, с. 120].

Ця проблема досі викликає суперечки; але багато хто погодиться з тими висновками, до яких прийшов генетик Річард Левонтін, вважаючи, що первісна самоідентифікація особи як чоловіка або жінки з усією множиною ставлення до ідей, бажань, що супроводжують цю ідентифікацію, залежить від того, який ярлик начепили на нього чи на неї в дитинстві. Біологічні відмінності стають радше сигналом, аніж причиною диференціацій соціальних ролей.

Відмінності між чоловіками й жінками мають складний характер. Дослідники, зокрема соціологи, виділяють чотири компоненти статевої ідентичності: біологічну стать, гендерну ідентичність, гендерні ідеали й сексуальні ролі.

“Біологічна стать включає первинні і вторинні фізичні органи, характерні для чоловіків і жінок.

Гендерна ідентичність пов’язана з нашим уявленням про свою стать – чи ми відчуваємо себе чоловіком чи жінкою. Усвідомлення своєї статі не завжди відповідає біологічній статі людини.

Гендерні ідеали (стереотипи) втілюють культурні уявлення про чоловічу і жіночу поведінку.

Четвертим компонентом статевої ідентичності є сексуальні ролі, пов’язані з поділом праці, правами і обов’язками чоловіків і жінок. Іншими словами, це гендерні ролі, які донедавна (а в деяких культурах і сьогодні) були чітко визначені:

чоловіки працювали, щоб забезпечувати свої сім'ї; жінки займалися домашньою роботою – вели господарство і виховували дітей" [3, с. 330].

Розглянемо детальніше кожен окремо взятий компонент. Біологічні й соціальні фактори, що впливають на статеву ідентичність, настільки переплетені, що для їх розплутування треба було б прикласти геркулесові зусилля. Уявімо, з яким нетерпінням мати чекає на повідомлення про стать дитини після її народження. Чому? Дуже просто – з моменту народження дитини ми свідомо чи безсвідомо ставимося до неї по-різному залежно від її статі. Вивчення взаємодії мати – дитина виявило різницю в ставленні до хлопчиків і дівчаток, навіть коли батьки вважають, що ставляться до всіх своїх дітей однаково. В одному класичному експерименті дослідник спостерігав, як п'ятеро молодих матерів поводити себе з дитиною, яку називали Бет. Вони давали їй ляльки, називали "солоденькою". Поведінка іншої групи матерів, яким принесли дитину того ж віку на ім'я Адам, помітно відрізнялася. Дитині пропонували поїзд та інші хлопчачі іграшки. Насправді ж Бет та Адам були однією і тією самою дитиною, тільки вдягненою інакше.

Перш ніж дитина зможе ідентифікувати себе з певною статтю, вона одержує безліч довербальних сигналів. Серед них – косметика, якою користуються жінки, відмінності в одязі, зачісці в матері й батька. "Іграшки, книжки з малюнками та телевізійні передачі з якими мають справу діти, – усе це наголошує на відмінностях чоловічої та жіночої атрибутики... Іграшки, які здаються гендерно нейтральними, на практиці такими не є" [2, с. 22].

Більшість членів суспільства вірять у загальноприйняті гендерні ідеали (стереотипи) – ідеалізовані уявлення про призначення, поведінку й почуття чоловіків і жінок. Стереотип допомагає людині орієнтуватися в тих обставинах, які не потребують від неї серйозних роздумів. Та "стереотипи, як безвідповідальні стандарти поведінки, грають негативну роль у ситуаціях, де потрібна повна інформація, їхня об'єктивна оцінка; іноді стереотипи, як певні застигли конструкти, сприяють виникненню та закріпленню упереджень, неприязні до нового" [1, с. 76].

У суспільстві гендерні стереотипи функціонують у вигляді стандартизованих уявлень про моделі поведінки та риси характеру відповідно до понять "чоловіче" та "жіноче". Американські соціологи, вивчаючи стереотипи "маскулінності" та "фемінності", запропонували студентам назвати слова та вирази, які, на їхню думку, застосовує більшість американців у характеристиці чоловіків та жінок, й отримали такий перелік (див. рис. 1).

Якщо звернутися до власного життєвого досвіду, зрозуміємо, що зовсім (і далеко) не всі жінки та чоловіки відповідають цим стереотипам. Конкретні дослідження довели, що варіації в рисах характеру й здібностях значно помітніші всередині кожної статевої групи, ніж між ними. Психологи встановили також, що взагалі не існує "суто" чоловічої та "суто" жіночої особистості. Можна згадати Отто Вейнінгера: "Ознаки іншої статі завжди залишаються і ніколи абсолютно не зникають. Статева диференціація ніколи не буває завершеною. Усі особливості чоловічої статі, нехай в слабкому, ледь розвинутому стані, можна знайти й у жіно-

чій статі; і навпаки, усі статеві ознаки жінки у своїй сукупності містяться й у чоловікові, хоча в дуже неоформленому вигляді... Можна сказати, що у світі досвіду немає ні чоловіка, ні жінки, а є лише чоловіче і жіноче” [4, с. 13, 15]. Усім, як чоловікам, так і жінкам, властиві активність і пасивність, самостійність і залежність тощо. Отже, стереотипи не є чимось “природним”, а скоріше усього створюються суспільством і культурою.

Характерні риси чоловіка	Характерні риси жінки
Сильний, схильний до занять спортом	Слабка, не схильна до занять спортом
Менше стурбований своєю зовнішністю і майже не боїться старості	Стурбована своєю зовнішністю і боїться старості
Виконує роль годувальника сім'ї	Виявляє прив'язаність до сім'ї
Має досвід сексуального життя	Виявляє доброчесність
Неемоційний, стійкий	Емоційна, ніжна
Логічний, раціональний, об'єктивний, має розвинутий інтелект	Легковажна, нелогічна, володіє тонкою інтуїцією
Прагне до влади, лідерства	Поступлива, прислужлива
Незалежний, вільний	Залежна, великою мірою потребує захисту
Активний	Пасивна
Прагне успіху, честолюбний	Несмілива, сором'язлива

Рис. 1.

Як уже згадувалося, від народження виховання дітей є гендерно орієнтованим. Школа як механізм гендерної соціалізації завершує те, що започатковано в сім'ї. Шкільні підручники та малюнки в них подають образи чоловіків та жінок, виходячи зі стереотипного мислення про призначення статей: чоловіки воюють, змагаються в битвах, працюють на виробництві, а жінки плекають дітей, у кращому разі зайняті у сфері послуг.

Унаслідок тиску цих стереотипів створюється парадоксальна ситуація, змальована соціологом Міррою Комаровскі ще на початку 40-х років: щоб не набути репутації нежіночних, щоб їх не вважали “синіми панчохами”, розумні та здібні до навчання дівчата намагались здаватися нетямущими, безпорадними, щоб бути “жіночнішими”. Це явище отримало назву “правило бути на два кроки позаду чоловіка”.

Дітей, які не відповідають гендерним стереотипам, називають маминими синочками чи розбишаками. Проте негативна реакція на самовпевненість, ініціативність, активність дівчат і чутливість хлопців не є єдиним фактором, що впливає на розвиток гендерної ідентичності. Маккобі і Джаклін (1974) вважають, що на нього впливають три основні процеси: моделювання, підкріплення й самосоціалізація [3, с. 333].

Моделювання. У цьому процесі діти імітують поведінку дорослих. Спочатку наслідують матір, потім – друзів сім'ї, учителів, людей, яких бачать по телевізору.

Проте цікаво відзначити, що діти не обов'язково імітують поведінку дорослого однієї з ними статі.

Підкріплення. Це поняття пов'язане з нагородами й покараннями. Батьки схвалюють поведінку, що відповідає статі дитини, і виражають незадоволення іншою, нетиповою поведінкою. "Батьки більш стурбовані, якщо їх сини ведуть себе як мамині синочки, ніж коли їх доньки ведуть себе як зірви-голова. У час, коли батьки схильні засуджувати несамотійність хлопців, вони дозволяють дівчатам бути залежними від інших і навіть схвалюють це" [3, с. 334]. У результаті хлопці засвоюють принцип, що слід розраховувати на свої власні досягнення, щоб здобути самоповагу, а самоповага дівчат залежить від того, як до них ставляться інші.

Самосоціалізація. Цей процес пов'язаний з тим, що діти самі готують себе до життя в суспільстві на основі вербальної і невербальної соціальної взаємодії. Подібно до акторів, діти відтворюють поведінку хитрих, грубих і щедрих і т. п. людей.

Отже, наші уявлення про гендерну ідентичність формуються настільки скоро, що, ставши дорослими, ми здебільшого сприймаємо їх як належне. "Проте гендер – це щось більше, ніж просто навчитися поводитися як дівчина або хлопчик. Гендерні відмінності – це щось таке, з чим ми щодня живемо" [2, с. 124–125].

Іншими словами, гендер не просто існує; ми всі підтверджуємо свій гендер у наших повсякденних соціальних взаємодіях з іншими. Витончені способи, якими ми стверджуємо свій гендер, настільки стали часткою нашого життя, що ми їх не помічаємо, аж поки вони не зникають або змінюються. Як бачимо, важливим є те, в який спосіб перебігає формування стереотипів маскулінності та фемінності, прийнятих у певному суспільстві (тобто "принципів, що закладають сам статус у соціумі – статус "чоловіка", статус "дружини") [5, с. 33].

Традиційно вимоги стабільної ідентичності подають чоловіка як дужого, раціонального, агресивного суб'єкта, натомість жіночий стандарт передбачає пасивність та зорієнтованість на інтуїтивно-емоційну експресію; такий розподіл корелює з прийнятими у більшості культур чіткими категоріями й наділяє їх фіксованими смислами. Важливо відзначити те, що деякі домінантні категорії маскулінного стандарту імпліцитно конструюють додаткові соціальні ідеї щодо сприйняття чоловіків (і так само жінок) у певному соціумі. Можна говорити про наявність специфічних зв'язків між концептами маскулінності та домінантного соціального статусу, який докладається до носія образу маскулінності. Р. Коннелл у своїй праці "Стать і влада" (1987) (Connell R. Gender and Power. – London, 1987) вводить термін *hegemonic masculinity* (тобто маскулінність, що є властивістю володаря, домінантного статусу) для пояснення структури та динаміки владних відносин, властивої чоловічим групам. Фактично "*hegemonic masculinity* жорстко утримувала більшість чоловіків "на своєму місці" під страхом наслідків, що могли настати, якби їх було ідентифіковано, скажімо, як осіб з фемінними рисами" [5, с. 34].

Розглянувши поняття біологічної статі, гендерної ідентичності та гендерних ідеалів, слід звернути увагу ще на четвертий компонент – сексуальні (гендерні)

ролі. Вони відповідають очікуванням такої поведінки, яка визначає статус чоловіків і жінок у суспільстві. Щодо цих ролей, то біологічні фактори не визначають долю людини – не можна сказати, що здатність до народження дітей обмежує у всіх суспільствах призначення жінок до роботи в домашньому господарстві й турботи про домашнє вогнище.

Маргарет Мід (1935) завдала нищівного удару переконанням, нібито чоловіки та жінки самою природою створені для певних ролей. Вона написала про це в книзі “Стать і темперамент”, у якій представлені її спостереження з життя трьох племен в Новій Гвінеї. Спочатку Мід була переконана, що існують деякі корінні відмінності між статями. Вона сприйняла ідею, що між чоловіками та жінками існують вроджені відмінності, тому представники кожної статі призначені для певних ролей. Отримані дані здивували її, спростувавши теорію “природного” призначення жінки. У кожному з трьох досліджуваних племен (арапеші, мундугумори, тчамбулі) чоловіки та жінки здійснювали зовсім різні ролі, іноді прямо протилежні загальноприйнятим у нас стандартам, які вважаються “природними” для кожної статі.

На основі цих даних дослідницею зроблено висновок: статеві розбіжності використовуються суспільством як основа для диференціації соціальних ролей, але сутність цих ролей не виступає біологічно зумовленою такими чинниками як більші антропометричні виміри чоловіків або здатність жінок до народження дітей.

Прикладом того, що анатомія є другорядним фактором при визначенні сексуального статусу особистості (а не головним, як у З. Фрейда), може служити структура індіанського племені Навахо (Navajo). Це плем'я поділяється на три групи – чоловіків, жінок і “недл” (Nadles), тобто третю стать, до складу якої входять як анатомічні гермафродити, так і “нормальні” з точки зору анатомії індивіди, які вирішили, що третя стать більше відповідає їхньому світосприйняттю.

Біологічна стать береться до уваги доти, поки вона не вступає у суперечність із зайнятою соціальною позицією. Як тільки така суперечність виникає, змінюється не позиція, а індивідуальна статева самоідентифікація. Так, проміжну соціальну й сексуальну роль відіграють в ісламському Омані ксаніфи (xanith) – “біологічні” чоловіки, які мають культурні й економічні привілеї чоловічого населення, а з іншого боку, мають можливості вступати в необмежені (переважно нестатеві) контакти з жінками, які не є їх родичами, що зазвичай неприпустимо для решти чоловіків.

Характерною рисою цього інституту є рухливість: “вхід у співдружність ксаніфів визначається індивідуальною поведінкою і відзначається відповідно розлученням і/або нестатевими контактами з жінками. Вихід із співдружності відзначається одруженням” [6, с. 264–265].

Отже, “стать”, “статева ідентичність” і “статеві практики” нерідко не мають між собою жодного зв'язку. Анатомія ж не спроможна бути “загальним знаменником”. Традиційно анатомічна будова чоловіків і жінок племені Навахо не заважає їм бути “третьою статтю”. Гомосексуальна практика ксаніфів з Оману не пере-

шкоджає і не ставить під сумнів їх одруження. Основним, “визначальним фактором при розумінні інституту статі є домінуюча культурна парадигма, що надає тому чи іншому акту, частині тіла чи формі одягу специфічного статевого значення” [7, с. 80].

Імовірно, існує майже безконечна кількість відхилень від загальноприйнятих стереотипів, і це наводить на думку, що “гендерні ролі у нашому суспільстві склалися швидше на основі культурних і соціальних особливостей, а не “природного стану речей” [3, с. 340]. Майерс, визначаючи гендерну роль “як набір очікуваних взірців поведінки (норм) для чоловіків і жінок”, стверджує, що “формуюча сила культурних очікувань проявляється в наших уявленнях про те, як повинні вести себе чоловіки і жінки” [8, с. 259]. Справді, в усіх країнах дівчата проводять більше часу, допомагаючи родичам вдома й доглядаючи за маленькими дітьми, а хлопчикам частіше дозволяють бавитися без нагляду дорослих. Можна сказати, що “гендерна соціалізація дає дівчаткам “коріння”, а хлопцям – “крила” [8, с. 259]. Так власне формуються гендерні ролі для чоловіків і жінок.

Проте, багатоманіття гендерних ролей в різних культурах і в різні епохи свідчить на користь того, що гендерні ролі дійсно формуються культурою.

Інфікар Хассан з Пакистанського національного інституту психології так пояснює традиційний статус пакистанської жінки: “вона знає, що батьків не радує народження дівчинки, і вона не повинна скаржитися, що батьки не послали її до школи, оскільки передбачається, що працювати вона не піде. Її вчать бути терпеливою, самовідданою, слухняною... Якщо її шлюб буде не найщасливішим, провина буде покладена на неї. Якщо хтось з її дітей не досягне успіху в житті, вона виявиться головною причиною невдачі. А в тих рідкісних випадках, коли вона буде намагатися розлучитися чи отримає розлучення, її шанси на другий шлюб доволі примарні, оскільки пакистанська культура дуже сувора стосовно розлучених жінок” [8, с. 260–261].

Негативний вплив патріархальної системи гендерних ролей відбивається на трьох рівнях: індивідуальному, міжособовому, соціальному.

На індивідуальному рівні як серед жінок, так і серед чоловіків, виконання патріархальної гендерної ролі, що суперечить власному бажанню особистості, відбувається на її психофізичному стані. На рівні міжособистісних стосунків силування чоловіча роль сильного, скупого на емоції, що “ніколи не плаче” супермена призводить до того, що він часто не може знайти порозуміння з оточенням. На соціальному рівні сталі гендерні стереотипи заважають ефективному залученню жінок до сфери виробництва, науки, економічного й політичного керівництва державою.

Бути чоловіком або жінкою в суспільстві – означає не просто володіти тими чи іншими анатомічними особливостями; означає виконувати ті чи інші соціотатстві (гендерні) ролі. Саме це мала на увазі Сімона де Бовуар, коли сказала: “Жінкою не народжуються, жінкою стають”.

Але крім біологічного й соціального аспектів в аналізі проблеми статі можна виявити й третій, символічний, або власне культурний її аспект. Чоловіче й жі-

ночі на онтологічному та гносеологічному рівнях існують як елементи культурно-символічних рядів:

<i>Чоловіче</i>	– раціональне	– духовне	– божественне	– ... – культурне
<i>Жіноче</i>	– чуттєве	– тілесне	– гріховне	– ... – природне

У соціальному й культурно-символічному аспектах містяться неявні ціннісні орієнтації й установки, сформовані таким чином: усе, що визначається як “чоловіче” чи ототожнюється з ним, вважається позитивним, значимим і домінуючим, а те, що визначається як “жіноче”, – негативним, вторинним і субординованим. Це виявляється не тільки в тому, що власне чоловік і чоловічі предикати є домінуючими в суспільстві. Різні, не пов’язані зі статтю і феномени, і поняття (природа і культура, чуттєвість і раціональність, божественне і земне) через існуючий культурно-символічний ряд ототожнюються з “чоловічим” або “жіночим”. Таким чином, створюється ієрархія всередині вже цих – позастатевих пар-понять. При цьому явища й поняття набувають “статевого” (або, правильніше сказати, гендерного) забарвлення.

Конструювання категорії гендеру відкрило нові аналітичні можливості для дослідження суспільства й культури. Опозиція чоловічого й жіночого втрачає біологічні риси. Власне у науковий опис поняття “гендеру” було введено для розмежування понять біологічної статі (sex) та її культурних і соціальних імплікацій (gender). Термін “гендер” був покликаний заперечити біологічний детермінізм, який означував усі соціокультурні відмінності між статями лише за рахунок наявності біологічних статей у природі. Гендерно обумовлені моделі конструюються соціумом, приписуються соціальними інститутами й культурними установками, тобто вони “конструюються” суспільством. А те, що “суспільства спираються на відмінність між статями у царині репродукції, аби створити відмінності соціального порядку, не повинно призводити до думки, що причина цього полягає в біологічній відмінності” [9, с. 12].

Отже, якщо статеві особливості ставляться в залежність не від біологічних параметрів, а від соціально-культурних, то “стосунки між статями не треба розуміти як репрезентацію природного порядку, а треба розглядати як репрезентацію внутрішньокультурних систем і правил” [10, с. 25].

Деякі дослідники, як ось О. Іващенко, навіть гендер тлумачать саме як “соціальне очікування від представників кожної статі” [11, с. 79].

Різноманітність підходів до проблеми гендеру, а також наявність певної кризи в розробці теорії вже є свідченням ступеня її розвиненості й теоретичної глибини. Використання гендерного підходу в гуманітарному пізнанні надає широкі можливості для переосмислення культури. Проте необхідно усвідомлювати, що це не просто нова теорія, а теорія, прийняття якої передбачає зміну ціннісних орієнтирів і перегляд багатьох усталених уявлень.

1. Лавриненко Н. Гендерні (соціостатеві) ролі та нерівність // Слово і час. 1997. № 2. С. 72–78.
2. Гіденс Е. Соціологія. К., 1999.
3. Смелзер Н. Социология. М., 1998.
4. Вейнингер О. Пол и характер: Принципиальное исследование. М., 1999.
5. Мальцева К. Аналіз репертуару агресивної поведінки чоловіків та жінок // Філософ. думка. 1999. № 6. С. 31–42.
6. Shapiro J. Transsexualism: Reflection on the persistence of Gender and the Mutability of Sex // L. Epstein and K. Straub (eds.) Body Guards: The Cultural Politics of Gender Ambiguity. London, New York: Routledge, 1999. P. 264–285.
7. Ушакин С. Поле пола: в центре и по краям // Вопр. философии. 1999. № 5. С. 71–85.
8. Майерс Д. Социальная психология. СПб., 1999.
9. Матьє Н-К. Він-культура, вона-натура? // Незалежний культурологічний часопис "Ї". Гендерні студії. 2000. № 17. С. 4–21.
10. Чухим Н. Гендер та гендерні дослідження в ХХ ст. // Незалежний культурологічний часопис "Ї". Гендерні студії. 2000. № 17. С. 22–30.
11. Іващенко О. Гендерна наукова перспектива: від світогляду до політики // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 1998. № 6. С. 65–83.

**COMPREHENSION OF FEMININE AND MASCULINE
IN MODERN CIVILIZATION
Ol'ha Papizh**

*Ivan Franko National University of Lviv, Universytets'ka Str., 1
Lviv 79000, Ukraine, filos@franko.lviv.ua*

Biological, social and symbolic (cultural) aspects in sex problem analysis are considered in the paper. Nature and models of human sexual behaviour are revealed in the course of gender researches. A complicated nature of Sexuality and Sexual Differences, traditional differentiation bases of Sexual Roles, Gender Stereotypes, as well as the influence of culture and epoch on designing of gender differentiation are analysed.

Key words: modern civilization, gender, gender relations, gender roles and stereotypes.

*Стаття надійшла до редколегії 30. 01. 2002
Прийнята до друку 10. 05. 2003*